

Sa gidar cumenza cun guardar

Oz glindesdi è il Di internaziunal dals fugitivs. Quest di ha lieu dapi l'onn 2001 mintg'onn ils 20 da zercladur. El è vegnì proclamà da l'Autcumissariat da las Naziuns Unidas per ils fugitivs (UNHCR). Il Di internaziunal dals fugitivs duai far endament a la publicità che milliuns d'umans èn sfurzads da bandunar lur patria.

MARTIN GABRIEL/FMR

Tenor l'UNHCR èn actualmain varga 100 milliuns umans sin la fugia. Davos questa cifra orrenta stattan milliuns destins tragicos e crudavels. Dapi che l'armada russa ha cumenzà la guerra cunter l'Ucraina rapportan las medias da destins tragicos da persunas ch'èn sin la fugia. Bliers fugitivs da l'Ucraina èn dunnas ed uffants. En ses messadi per il Di internaziunal dals fugitivs scriva l'UNHCR tranter auter ch'i na saja per las persunas betg pertutgadas da la guerra betg pussaivel da calmar ils conflicts en ils pajais da guerra. Dentant possian las persunas betg pertutgadas da la guerra gidar ils fugitivs da supportar las consequenzas da la guerra. Quai cun daventar activs per ils fugitivs, cun guardar ed als sustegnair.

Metter in accent communabel

La Crusch Cotschna Svizra e la Crusch Cotschna dal Grischun s'engaschan cun projects d'integrazion, curs da lingua ed assistenza per tschertgar lavur per ils fugitivs da l'Ucraina e dad autras naziuns. La Crusch Cotschna scriva en ses messadi per il Di dals fugitivs, ch'ella cun tut sias secziuns chantunals contribueschia essenzialmain a l'integrazion professiunala e sociala da las migrantas e dals migrants en Svizra. Ils fugitivs da l'Ucraina possian profiter a moda svelta e numbirocratica da las competenzas da la Crusch Cotschna.

50 000 mortoris sin via vers l'Europa

L'organisaziun «beimnamennennen.ch» ha publicità quest dis in messadi per il Di dals fugitivs sin sia pagina d'internet. Tenor quella èn pressapauc 50 000 fugitivs morts durant lur fugia vers l'Europa. Uschia per exempel fitg bliers fugitivs da l'Afganistan, da la Siria e da l'Eritrea. Ils bliers dad els sajan najads en la mar, auters sajan vegnids schluppetsads sin ils cunfins, scriva l'organisaziun. Sin ils cunfins dador l'Europa vivian tschientsmillis fugitivs che veglian vegnir en l'Europa. Beimnamennennen.ch, ch'è in project da var 120 baselgias ed instituziuns socialas da la Svizra e da la Germania, ha organisà er quest onn la davosa sonda e dumengia en 17 citads da la Germania e da la Svizra occurrenz, nua ch'ìls

A Cuira è il Di dals fugitivs vegni realisà cun preleger ed exponer ils nums da varga 48 000 fugitivs morts durant la fugia.

FOTOS THEO GSTÖHL

Durant 24 uras èn vegnids prelegids questa fin d'emma en la baselgia S. Martin a Cuira ils nums dad unfrendas, mortas sin lur fugia vers ils pajais da l'Europa.

nums dals fugitivs morts en vegnids prelegids. Per la segunda giada ha l'acziun da commemoraziun naziunala er gi lieu a Cuira en la baselgia da San Martin. Là è er vegnì celebrà in servetsch divin per las victimas la dumengia a las 10:00, sco finiziun da l'acziun.

«Nus avain l'incumbensa d'esser solidarics cun ils fugitivs»

Per il vicepresident da la regenza grischuna e schef dal Departament chantunal da giustia, polizia e sanadad, Peter Peyer è la situaziun dals fugitivs sin l'entir mund ina gronda tragedia. En in curt discurs cun la FMR ha Peyer mess a cor a las Grischunas ed als Grischuns da s'engaschar per ils fugitivs.

MARTIN GABRIEL/FMR

Set milliuns fugitivs be dad ina terra, quai saja ina cifra starmentusa, ha Peter Peyer ditg envers la FMR. Be l'unda da fugitivs da l'Ucraina mussia tge donnas ch'ina guerra possia chaschnar ad in entir pievel.

FMR: Co tuna Voss messadi a la populaziun dal Grischun per il Di dals fugitivs?

Peter Peyer: I dat duas chaussas da dir: L'Ucraina è fitg damanaivel da nus. Ils fugitivs da l'Ucraina avran pervi da questa vischinanza forsà anc pli fitg ils eglis a nus. Nus na dastgain dentant tuttina betg emblidar ch'i dat anc massa auters pajais da crisa sin quest mund e da là vegnan er fugitivs tar nus. Nus discutain bliers problems en nossa politica chantunala. Gist l'emma passada en il Cussegl grond è quai puspè stà il cas. Cumpareglia cun ils problems dals fugitivs essan nus dentant en ina situaziun luxuriosa. Quai munta tenor mai che nus avain l'incumbensa d'esser solidarics cun ils fugitivs.

Co statti cun la solidaritad da las Grischunas e dals Grischuns?

«Nus na dastgain betg emblidar: I dat anc massa autras regiuns da crisa sin quest mund e da là vegnan er fugitivs tar nus.»

Peter Peyer, cusseglier guvernativ

La solidaritad cun ils fugitivs da l'Ucraina è fitg gronda en il Grischun. Quai è fitg plauschaivel. Jau vules dentant repeter che nus avain d'esser solidarics er cun ils fugitivs da l'Afganistan, dal Jemen u da la Siria. Ils fugitivs da l'Ucraina èn pli autonomi che quels dals ulteriurs pajais. Entras quai chattan quels

da l'Ucraina svelta tutt'etg tar privats. Quai munta ina sfida per nus sco Chantun d'avair ina survista da tut ils fugitivs da l'Ucraina e nua che quellas e quels han lur alloschi. Igl è dentant ina sfida ch'è da dumagnar.

A quants fugitivs po il Grischun insumma dar tutt'etg?

Nus avain da dar alloschi ed albiert a quels fugitivs che vegnan attribuids da la Confederaziun al Grischun. Quai succeda tenor ina clav da repartiziun. Quai funcziunescha fitg bain.

Avais Vus pudì discurre cun fugitivs u forsà cun ils politichers da l'Ucraina ch'èn stads al WEF a Tavau?

Na, jau n'hai gi nagins contacts directs fin qua. Ma jau na crai er betg ch'i saja necessari da discurre cun questas persunas. Ils contacts cun la politica da l'Ucraina e dad autras naziuns che han conflicts, è chaussa da la Confederaziun. A mai stat pli fitg a cor da procurar ch'ìls fugitivs sez chattian buns alloschis, ina buna instruziun da scola per ils uffants ed ina buna integraziun en general.

CHASA EDITURA RUMANTSCHA

Duas novas societaras

La Chasa Editura Rumantscha (CER), manada dad Anita Capaul, po guardar enavos sin in onn 2021 legraivel. E l'organisaziun va en il proxim onn cun duas novas societaras, cun Urezza Famos e Manuela Balett.

La Chasa Editura Rumantscha (CER) ha tegnì venderdi passà sia radunanza generala dals societaris, ed ella po preschentar in rapport ed in quint annual 2021 legraivel. Il quint serra tar expensas da var 316 000 francs, cun in lev dogogn da 1400 francs. Ils societaris partents da la CER – Johannes Flury e Silvana Derungs – èn perquai cuntents cun l'onn passà, sco che l'organisaziun ha communitgà. L'onn 2021 ha la CER edi

Las duas novas societaras Urezza Famos (san.) e Manuela Balett.

FOTO MAD

tschintg publicaziuns novas rumantschas, fatg ina restampa e publicità plirs e-books. Legraivel saja l'intermediaziun da duas ediziuns en licenza. Vul dir: duas ovras rumantschas da la CER èn vegnidas publicadas en autras linguas (tudestg e franzos).

Famos per Flury – Balett per Derungs

La vendita da cudeschs è stada l'onn 2021 stabila cun 2797 cudeschs (2020: 2816). Sper il quint ed il rapport annual ha la CER ussa duas novas societaras. Cunquai che Johannes Flury na presidiescha betg pli la Lia Rumantscha e Silvana Derungs ha demissionà sunter 10 onns sco societara da la CER, han las instituziuns purtadas Lia Rumantscha (LR) e l'Uniun per la Litteratura Rumantscha (ULR) elegi da nov Urezza Famos e Manuela Balett sco societaras. Urezza Famos è actualmain co-presidenta da la LR e Manuela Balett è presidenta da la ULR.

La CER vegn manada dapi il 2010, dapi l'entschatta da l'organisaziun, dad Anita Capaul. Quella survegn sustegn da la colavuratura Karin Kohler-Pattis. L'organisaziun vegn finanziada en emprima lingia cun contribuziuns dal chantun e da la Lia Rumantscha ed ha per finimira d'edir e promover litteratura rumantscha. Sco la CER scriva en sia comunicaziun, possia ella gia metter en vista ina proxima publicaziun recenta: l'avust cumpara in crimi puter, scrit da Valentina Parolini. (cdm/fmr)

ARCHIV DAL STADI GRISCHUN

Vopnas e sigils digitalisads

L'Archiv dal stadi Grischun metta a disposiziun online novas collecziuns, tranter auter var 7000 vopnas da famiglia e 4500 sigils. Quella purschida ha l'archiv chantunal preschenta venderdi passà a la publicità.

En il rom da ses program da digitalisaziun publitescha l'Archiv dal stadi dal Grischun ussa novas materialias en l'internet, sco ch'el ha communitgà venderdi passà. Dasper las numeras vopnas da famiglia ed ils sigils datti da vesair online 160 rapports annuals da la regenza grischuna dals onns 1849 en fin il 2009 sco era 15 700 maletgs ord l'aria da l'anterior Uffiz da meglieraziun e mesiraziun.

La nova purschida da l'archiv sa lascha era intepretar sco ina contribuziun per il giubileum da 100 onns da l'Associaziun da las archivarias e dals archivaris svizzers. Ils custs da la digitalisaziun dals emprims passa 20 000 objects importan plirs dieschmilli francs. La digitalisaziun da tut il material anc a durar decennis.

Sigils e apports

La nova collecziun online da las vopnas da famiglia tar l'Archiv dal stadi dal Grischun è la pli gronda ch'i dat. Plinavant datti ina collecziun da sigils che cumplettescha quellas vopnas. La collecziun da sigils è surtut impurtanta per retschertgas istoricas. Ella gida tranter auter d'identifigar persunas che stattan en connex cun documents istorics.

Dapi l'onn 1803 scriva la regenza grischuna rapports annuals en furma da texts, cun tabellas, statisticas e graficas per mussar sias activitads. En fin l'onn 1849 eran quests rapports scrits a maun – e dapi l'onn 1849 vegnan quels stampads. Ussa ha l'Archiv dal stadi digitalisà ils rapports dal 1849 en fin il 2009 e metta a disposiziun online quels.

Antruras da sura

Da nov èn da vesair sin las plattafurmas online da l'Archiv da stadi er var 15 700 maletgs ord l'aria dal Grischun tranter ils onns 1960 ed ils onns 2000. Quests maletgs duvrava la mesiraziun chantunala per exempel per mesirar parcelas, per eruir la cuvrida dal terren ubain era sco plans da survista. Ils maletgs mussan bunamain l'entir chantun cun excepziun da zonas betg abitadas u betg cultivadas. (cdm/rtr/fmr)